

Aantekeningen van Theo Clemens bij het Derde Orde Handschrift uit 1644 (van familie Leenders), tot 28 jan.2015.

Op 4 november 2014 is op Marktplaats door Joke Leenders, Erf 18, Gemert, iets aangeboden dat door de eigenares omschreven wordt als een handgeschreven kerkmissaal uit de 17e eeuw.

Ze is er mee naar Tussen Kunst en Kitsch geweest en daar zou het getaxeerd zijn op 400 euro.

Na inzage in het handschrift en gesprek met de eigenares over de wetenschappelijke waarde van dit handschrift en de mogelijkheid het onder te brengen bij het Ruusbroecgenootschap. is op 21 januari 2015 het handschrift als een langdurige bruikleen overgedragen aan de bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap.

Beschrijving van het handschrift

Band

- de band is verdwenen
- op de rug zijn 5 ribben zichtbaar, waarvan de bovenste en onderste enkelvoudig en de drie middelste dubbel zijn
- hoogte van boekblok: ca 12,3 cm; breedte:ca 6,5 cm

Katernsignaturen en paginering

- Katernen: ca 51 eenheden van 8 bladen; er zijn geen katernsignaturen. In de huidige staat telt katern 1 slechts 4 bladen, maar in het begin ontbreken minimaal de pagina's van het titelblad en de maand januari (= 4 pagina's) en aan het eind de maanden juni (vanaf 21^e), juli en augustus (=4 pagina's).
- Paginering: [23], 780, [ca 30?] p. Het ongepagineerde deel voorin telde vermoedelijk 23 pagina's. Pagina 24 is pagina 1 van het gepagineerde deel.
- De paginering van het eigenlijke gebedenboek begint op de keerzijde van het laatste kalenderblad waardoor de oneven nummers links staan en de even nummer rechts. Daarin komt meer dan eens verandering: na p. 55-56 volgt p. 56-57; na p. 176-177 volgt p. 177-178; na p. 769-770 volgt p. 770-771
- Door de dubbele aanwezigheid p. 37-38 , overgang van p. 176-177 naar 177-178 en 769-770 naar 770-771) gaat het om 780+5=785 p.
- Het register aan het slot is ongepagineerd en onvolledig. De los bewaarde blaadjes bevatten de letters I, K, L en M. De tekst bij deze vier letters heeft een omvang van 6 pagina's. Als voor de letters A-H en N-Z een vergelijkbaar aantal bladzijden is gebruikt, zou het register een omvang gehad kunnen hebben van ca 30 pagina's.

Titel en betrokkenen

- het titelblad ontbreekt evenals het eerste blad van de jaarkalender
- ook elders geen indicaties m.b.t. titel, maar het gaat om een gebedenboek voor een lid van de derde orde van Franciscus

Auteur en andere betrokkenen bij het gebedenboek

- het handschrift is door een man is gemaakt (p. 773)
- in de oefeningen van de mis wordt op p. 211 de bede "de heer zij met u" betrokken op "uws eerwerdighe dienaers P.N."
  - bidt hier de gebruikster voor zich zelf of voor bijvoorbeeld celebrant
- de bestemming lijkt op basis van de regels (p. 13-31, 82, 164-165 en 774-775) zelfstandig te wonen en was zeker lid van de derde orde van Franciscus
- de bestemming was vrouw en mogelijk begijn (p. 772).

Datering

- het handschrift is voltooid in januari 1644 (p.775). Zie ook p. 763.

Jaarkalender

- feitelijk begin met liturgische jaarkalender vanaf 28 januari; sprong van juni naar september
- de dagen van het jaar zijn voorzien van een letter [zondagsletter A in rood en weekdagletter b t/m g in zwart]
- bijzondere dagen staan in rood
- er zijn sporen van een franciscaanse oriëntatie: zie bijvoorbeeld kalender op 13 juni (Antonius van Padua; op 4 september (Rosa van Viterbo), 17 september (stigmata van Franciscus);

Opmaak

- ter bepaling van de regelafstand zijn in het begin van het boekblok gaatjes geprikt in de marge (vanaf eerste bladzijde van de kalender tot
- tussen de gaatjes zijn lijnen getrokken, te beginnen op p. 7
- er is geen liniëring gebruikt bij de kopjes en rubriekteksten
- de tekstregels zweven boven de onderlijn
- tekst is ingekaderd met behulp van een enkelvoudige lijn
- binnen het kader is aan de bovenzijde van de bladzijde een apart vak voor de kopregel en het paginanummer
- Voor kopjes wordt rode inkt gebruikt, maar lang niet altijd
- Rode inkt wordt af en toe ook gebruikt voor de openingsletter van een tekst
- voor de kopjes wordt de romein gebruikt, de teksten zijn geschreven met een lopend schrift
- er zijn teksten met en teksten zonder onderstreping
- om ergens bijzondere aandacht op te vestigen werkt de schrijver met aanwijshandjes
- er worden custodes gebruikt, maar niet altijd en niet altijd goed (herhaling van laatste i.p.v. eerste woord of lettergreep)
- custodegebruik wijst op kopieerwerk uit een gedrukt boek?
- door middel van een aanwijshandje wordt van de lezer hier en daar om bijzondere aandacht gevraagd.
- overgang van romeinse letter naar gewone schrijfletter midden in gebed (p. 376-377)
- tijdens teksten rond het avondgebed verschijnen op p. 375

Franciscaanse oriëntatie

- zie de kalender op 13 juni (Antonius van Padua; op 4 september (Rosa van Viterbo), 17 september (stigmata van Franciscus);
- p. 13 bevat [in rode letters] “**int cort**” “**Den reghel vande Derde Oorden S.Francisci, gheuoemt van Penitentie, veur die in hunne particuliere huijsen willen in ootmoedighe pentientie leven met oorlof der oversten der minderbroeders nae alle discretie.**
- p. 14-24 bevat de Regel in 29 artikelen
- p. 24-29 : [in rood] **Een autentycke bethuygenisse ende belidinghe om voor Godt te vernieuwen onse eerste professie .....Wt de Professie deser oorden en andere].**
- p. 30-31: **ghebedt nae de vernieuwinghe onser professie ende H. Communie**
- p. 31: **ghebedt om volhardinghe in onsen christelycken roep**
- p. 82: onderricht m.b.t. de getijden van Maria Onbevlekt Ontvangen. Deze getijden zijn **in alles ghevoegt ende ghestelt tot ghebruijck ende gherief der broeders en susters vande Derde Orde S. Francisci, gheuoemt van Penitentie. Bij welcken wij wt devotie ghevoeggt hebben de ghestelde Pater Nosters, die men vanweghen der Derde Oorden (wt .....)**
- p. 164-165 luidt de kopregel ‘litanien van S.Franciscus’

begijnhofcontext?

p 339: **Ghebedt als men door den hof gaet om riculture, oft als men natuerlijcke cruyden tot mededijne wilt nemen**

aflaten en krachtige gebeden

p. 83-84-: rubriek met aflat van 100 dagen voor bidden van getijden van Maria Onbevlekt Ontvangen.

- Bron: brief van Paulus V d.d. 10 juli 1615, gegeven te Rome in de Maria Major, en in het bezit van pater fraters Antonius de Trio, vicaris-generaal van de orde van Franciscus.

p. 84 lering inzake de kracht en werking van de Maria OO getijden volgens Antonius Sucquet SJ

- p. 84-153; getijden van Maria Onbevlekt Ontvangen
- p. 750: ghetuygenis des auteurs van dit ghebet = pater Bartholomeus Salutius, minderbroeder; tekst komt uit diens *Het licht der sielen*. (p. 742)